

RISTO JUSSILA

Vaellussiikaa

■ Kaikkialla jokikutuisten vaellussiikojen kalastus syötillä ei ole sallittua. Osa joista on syksyllä parhaaseen aikaan täysrauhoituksessa. Sallituilla paikoillakin pyyntikausi on usein rajoitettu tietyille ajanjaksolle syksyllä ja lisäksi on nimetty paikat, joissa syötillä saa pyytää. Myös sallittu koukkukoko voi olla määritelty rokastuksen estämiseksi.

Rajoitusten taustalla on kalastuslaki, joka periaatteessa kieltää elävän syötin käytön lohikalapitoisissa virtavesissä. Syöttipyyntin salliminen lupamaksua vastaan pohjautuu paikallisiin päätöksiin ja ehtoihin, joilla kontrolloidaan saalismääriä.

Vaellussiian syksyinen nousu kutujokiin tuo virtoihin valtavia siikaparvia. Siiat nappaavat heikosti vaappuihin, lippoihin ja perhoihin, mutta pohjan tuntumassa olevan syötin ne kelpuuttavat paljon useammin.

on komea nimi aivan tavalliselle solmulle, jossa siimapari kierretään kahteen kertaan silmukan sisältä.

Yksihaarainen koukku on syöttipyyntissä paras. Isomalle siialle koukku voi olla kokoa 8–10, pienemmille riittää koko 12 tukevana.

Värillisestä siimasta on punttipyyntissä hyötyä, jos samassa kohdassa on paljon pyytäjiä ja veteen risteilee lukuisia siimoja. Värillinen siima ei heikennä pyytävyyttä. Litkoja on syytä tekaista pari kolme varastoon vahinkojen varalle. Kesken pyyntin uuden litkan teko vie melkoisesti aikaa.

Syötiksi koukkuihin kelpaa mato, nippu kärpäsen toukkia tai pala katkaravun kuorittua pyrstöä. Mato lienee suosituin. Madon voi pistellä koukunkärjestä läpi useista kohdista tai koukun voi työntää perinteisesti madon sisään. Matoa ei katkaista ja isolle siialle matoja voi tällätä koukkuun vaikka pari kolme kunnan mälliksi.

Pyyntitekniikka

Syksyisellä kutujoella punttipyyntijällä ei yleensä ole kovin paljon mahdollisuuksia paikan valkkaamiseen. Tietyt osat joesta on varattu syöttikalastukseen, eikä heittokalastajien tai soutu-uistelijoiden reviereille ole menemistä.

Siikaparvet kiertelevät pohjassa kaikenlaisissa kohdissa, mutta kuopat, uoman reunat, virransivut, niskamaiset kiihtyvän virran alueet syvässäkin vedessä ovat pyyntipaikkoja.

Kutuparvet liikkuvat ja kierte-

Kymijoen Korkeakoski lienee tunnetuin virta, jossa kutujokeen nousevia syksyisiä vaellussiikoja kalastetaan puntin ja syötin avulla. Kymijokeen istutetut siianpoikaset syönnöstävät Suomenlahdella ja kasvu on ollut hyvää. Saaliskalat Korkeakoskella asetuvat useimmiten puolen kilon ja kilon välille, ja suurempiakin saadaan, mikä houkuttelee pyytäjiä.

Muita pyyntipaikkoja löytyy suurista, mereen laskevista joista pitkin rannikkoa. Suomen lisäksi samaa pohjapunttipyyntiä harrastetaan useissa Ruotsin joissa. Siikakannat ovat Ruotsin rannikolla yleensä Suomea paremmat ja saalista tulee monin paikoin oikein hyvin.

Koukkulitka

Pohjapyynti onnistuu lähes kaikenlaisilla heittovälineillä. Virvelivavan pitäisi kuitenkin olla sen verran tanakka, että se kestää painon riipaisun jokeen. Tietyissä joissa 10–20 g puntti miedossa virransivussa riittää, kun taas joissakin virroissa tarvitaan 120–150 g mölökkää pitämään syötti pohjassa.

Pääsiima saa kaikissa tapauksissa olla vahvaa, koska puntti ajautuu virran mukana toisinaan kivien koloihin. Sopiva paksaus löytyy väliltä 0,30–0,50 mm.

Pohjaonki viritetään solmimalla pääsiiman päähän paino.

Siimaan muutama sentti painon yläpuolelle on hyvä tehdä tavallinen solmu, joka katkaisee kovassa vedossa siiman, jos paino tarttuu lähtemättömästi. Näin mato osa koukkulitkasta säästyy.

Painon yläpuolelle tekaistaan lyhyitä, pääsiimaa ohuempia tapseja 20–40 cm välein. Pari tapsia riittää, mutta jotkut viritävät niitä vavan pituiselle alueelle jopa 6–7. Yksi tapsi on syytä tehdä aivan puntin yläpuolelle ja juuri tämä alimmainen pyytää usein hyvin.

Sopiva tapsin pituus on kymmenkunta senttiä (lyhyys vähentää sotkuja). Helppo tapsisolmu on kirurgin silmukka, joka

pohjapuntilla

levät kiivaassakin virtaamassa, eivätkä asetu samalla tavalla paikoilleen asentokaloiksi kuten taimen ja lohi. Siiat käyttäytyvät enemmän harjusten tapaan, jotka myös uivat virrassa parvina ja liikkuvat arvaamattomasti.

Siikaparvien hyvän liikkumisen vuoksi punttia ei tarvitse jatkuvasti siirrellä. Pyytäjä vain odottelee, että parvi sattuu holville.

Puntti nakataan oletettuun hyvään pyyntipaikkaan päävirtaan tai sen reunalle. Siimaa seurataan niin kauan, kunnes paino on asettunut pohjaan paikoilleen.

Vapa kiilataan ja tuetaan rantakivien väliin pystyyn tai asetetaan telineeseen. Siima kelaataan sen verran kireäksi, että vavan kärki on hieman kaarella. Liika kiristys on pahaksi, koska se voi irrottaa puntin pohjasta virran vietäväksi.

Loppuosa pyynnistä on pääosin odottelua. Jos siika ei nappaa, puntti kelataan vaikkapa puolen tunnin välein ylös syötien tarkistusta ja mahdollisten pikkusinttien irrotusta varten. Monikoukkuisen litkan etuna on, että osa syöteistä pysyy aina lyönissä.

Paino mosautetaan takaisin eri kohtaan ainakin silloin, jos pyyntialue on laaja.

Tärppi näkyy nykimisenä tai toisinaan siiman löystymisenä,

jolloin siika on nostanut puntin pohjasta.

Jos kala on tarttuakseen, se tarttuu itsestään. Mitään repäisyä ei kannata tehdä, jos kouku onkin vain suupielessä. Siika kelataan kovassa virrassa tasaisesti ylös ilman erityisempiä löysän antamisia.

Haavi on ylösotossa tarpeen ja koukunirrottimesta on hyötyä. Jos kouku on vatsassa asti, on paras katkaista tapsi ja solmia uusi kouku.

Tyypilliseen tapansa siika liikkuu myös kutujoessaan vilkkaasti. Syönti on ajoittaista ja kalaa voi tulla parven sattuessa paikalle ryöppynä. Ja sitten ehkä taas hiljenee. Joskus kalaa voi tulla hetken vain tietystä kohdasta, eikä kymmenen metrin päästä juuri mitään.

Kun parvi on paikalla ja kalaa vedetään vavat väärinä, auta armias jos litka silloin sotkeutuu. Tussarointi syö sitä parasta aikaa, jolloin kala olisi otillaan. Pyyntivalmis kakkosvapa voi olla tarpeen, jos luvalla saa käyttää vain yhtä vapaa.

Jos vapamäärää ei ole rajoitettu, pari kolme vapaa on sopiva määrä. Syönnin alkaessa ei useampaa pysty hoitelemaan.

Syönti voi alkaa milloin tahansa. Varsinkaan sameavetisissä virroissa vuorokaudenajoilla ei näytä olevan kovin paljon merkitystä. Mutta kirkasvetisissä jois-

Oudossa paikassa virran voimaan on varauduttava laajalla painovalikoimalla. Koukunirrottimesta voi olla hyötyä.

sa ilta tuo usein syöntihuiipun. Se voi olla paikoin niin raju, että vailla tapahtumia sujunut päivä vaihtuu iltahämärässä tunnin tai kahden hurmioksi, jolloin siikoja suoltuu vedestä jonossa.

Veneestä punttipilkillä pyydettyjä siikoja. Syöttinä oli nippu karpäsentoukkia.

Veneestä pohjaonkien

Joissakin virroissa noususiikojen pyynti veneestä pilkkien on lupamaksua vastaan sallittua. Pilkkivapaan viritetty pohjaonki on silloin käypäinen pyyntiväline, mutta vaatii veneen ankkuroimista. Pyyntipaikalla pitäisi olla vettä ainakin 3–4 m, etteivät siiat säiky.

Venepilkinnän etuna on, että leveissä virroissa sillä pystytään kalastamaan nekin paikat, joihin rannalta heittäen ei ulotu.

Välineinä on pieni hyrräkela ja siihen sopiva vapa paras. Isokeilainen pilkkivapakin kelpaa. Muuten homma on aivan samanlaista kuin punttipyynti virvellillä. Ainut ero on, että vavalla tunnustellaan siimaa tämän tästä kiristäen, onko koukuissa ketään. Nämä ajoittaiset virrassa pussille painuneen siiman kiristämiset myös tartuttavat kaloja hitusen paremmin kuin pelkkä pyydön liehuttaminen.

Kun siimaa kiristää, puntti voi joskus nousta pohjasta virran vietäväksi, jolloin se lasketaan heti takaisin. Jos parvi tuntuu olevan edessäpäin, pyytöä voi tällä tavoin kuljettaa sitä kohti.

Kivisellä pohjalla on vaarana ankkurin tarttuminen. Siksi ankuri on syytä solauttaa veteen kahdella narulla varustettuna. Kalan syödessä pilkkijä ei pysty kunnolla hoitamaan kuin yhtä vapaa. Harvemmin napatessa kaksikin menee.

RISTO JUSSILA

■ Tällaista ei näe muualla Suomessa. Kesäkuussa Kuhmon koskien rannoilla istuu tai seisoo jatkuvasti kaiken ikäisiä ihmisiä miehistä ja naisista nuoriin. Pyytäjillä on kädessä onkivapa ja useimmilla kivikossa jalkojen juuressa ämpäri.

Kaiken pohjana ovat väkevästi siikakannoista tunnetut paikalliset järvet, joista parhaina pidetään Lentuaa, Lammasjärveä, livantiiraa, Lentiiraa ja Änättijärveä. Luonnontilaista järvimaisemaa löytää rannoilta helposti.

Kainuussa pieni-kokoista siikaa nousee kesäkuussa massoittain virtoihin ja sen kalastus onkivavalla ja perholla on erityisesti Kuhmossa paikallinen kansanhuvi. Ylivoimaisesti suosituin perho on legendaarinen Eläkeläinen.

man menetystä.

Yksi konsti pohjatarppien varalle on solmia tukevan onkisiiman päähän lyhyt peruke selvästi ohuemmasta siimasta. Haulipaino pysyy solmun yläpuolella ja perho ui ohuessa siimassa elävästi. Jos koukku tarttuu pohjaan, siima katkeaa vahvan ja ohuen siiman liitos-solmusta tai perhon solmusta.

Ylivoimaisesti suosituin perho on Eläkeläinen kolmihaaraisena (sidontaohje Erässä 1–2002). Koukkukoko 14 pitkävartisena

Ongintaa kuhmolaisittain

Siika lisääntyy näissä vesissä hyvin. Sitä on niin runsaasti, että ehkä se siitä syystä on pääosin pienikokoista. Kesäkuussa pikkusiikojen parvet nousevat parhaiden siikajärvien välittömässä läheisyydessä oleviin koskiin. Seassa voi tietysti olla myös paremman kokoisia.

Siiat ilmestyvät koskiin hyönteisten houkuttelemina. Päivänkorentoja kuoriutuu runsaasti ja myös vesiperhosia on loputtomasti. Kivivaimman kuoriutumisen hetkinä hyönteisiä on ilmassa pyrynä ja tästä paljoudesta riittää suupaloja vaikka kuinka suurille siikalautoille.

Kuhmon lisäksi siikojen perho-onkijoita voi nähdä Kuhmosta Kuusamon suuntaan, harvemmin muualla päin maata. Menetelmä pelaa kyllä kaikkialla, missä siika nousee keskikokoisilla koskiin.

Vapa, koho ja perho

Kuhmolainen siikaonki on yksinkertainen kapine. Tehovälina osia ovat kevyt vapa, siima, koho, lyijypaino ja perho.

Onginnan lisäksi menetelmää voi verrata perhokalastukseen larvastaen. Larvastajat eivät vain kohoa käyttäessään kutsu sitä rahvaanomaisesti kohoksi, vaan fiinimmin indikaattoriksi.

Kansanomainen siikaonki on etevä pyyntiväline. Kohon avulla pohjaan tarttumiset estetään, mutta perho kulkee silti aivan pohjan yllä. Haulipainot siimassa upottavat perhon nopeasti

pyyntisyvyyteen ja ensimmäisen haulin voi sijoittaa 15–30 cm päähän perhosta. Pitkän ja kevyen vavan avulla perhon kulkua on helpompi ja tarkempi ohjailta kuin perhovavalla huikien.

Jos siika on huonolla otilla, eikä pohja ole erikoisen kivinen, perho voidaan kohon ja painon avulla säätää kulkemaan vaikka pohjaa pitkin tai välillä sitä koskettaen. Tämä voi parantaa otia. Kun siika nappaa hyvin, perho saa lillua sen verran reilusti pohjan yllä, ettei pohjatarppejä tule. Pohjaan tarttuminen voi merkitä myös kohon ja koko si-

lienee pikkusiialle käytetyin. Myös nro 12 voi olla joissakin koukkumalleissa hyvä ja se sopii hieman suuremmille sioille. Jos perho on liian suuri, siian otti heikkenee rajusti.

Vaikka siian ottia ei heti huomaa, kolmihaaraiseen se silti tarttuu. Pieni koukku uppoaa siian suuhun, täyttää sen hyvin ja kala takertuu perhoa haukattaessaan. Se antaa onkijalle enemmän aikaa havaita tarppi ja tehdä nosto.

Kohon herkkyys paranee, kun sen kellutusvoima ei ole ylipuovan suuri ja se on riittävällä haulimäärällä syväytetty, jolloin

▲ Tämän pikkukosken niskalla siikaparvi oleili poterossa sileän ja rikkonaisen virran rajassa.

◀ Siianonkijan välineitä. Kaksi teleskooppivapaa, hyvin tärpin näyttäviä kohoja ja haulilajitelmia.

se ilmaisee heikommankin tärpin nopeasti. Perinteistä punavalkoista styroksikohoa parempia ovat erikoisliikkeistä saatavat varsinaiset onkijoitten kohot, joilla tärpin saa näkymään herkemmin.

Vinkkinä painon käyttöön, että yhtä suurta haulia parempi vaihtoehto on asettaa siimaan useita haulia 25–30 cm päähän toisistaan. Siima pysyy suorempana ja kertoo tarpeista paremmin. Mitä kovempi virta, sen enemmän haulia pitää käyttää perhon vaimeiksi nopeasti pohjan lähetyville.

Siiman päässä on yleensä yk-

▲ Eläkeläisiä pitkävartiseen nro 14 koukkuun sidottuna.

► Kuhmolainen pikkusiika eläkeläisperholla ongittuna.

si Eläkeläinen, mutta perhoa voi käyttää myös tuplana. Silloin siimaan 30–50 cm alimman koukun yläpuolelle liitetään 10–15 cm siimatapsi, johon solmitaan toinen Eläkeläinen. Alin tai ainut painohauli sijoitetaan tapsisolmun yläpuolelle. Solmussa hauli pitää hyvin.

Eläkeläinen sidotaan useim-

miten varreltaan mustaksi ja siihen tehdään ohut hopeakerre. Runkomateriaalina voi olla silkki, villalanka tai tekokuitu. Kierrettä pyörätetään 3–5 kierrosta. Rungon voi sitoa myös harmaaksi, ruskeaksi tai vaikka punamustaksi.

Madolla, toukilla tai muilla elävillä syöteillä siikaa ei saa onkia koskista.

Onkiteknikka

Perho heilautetaan ylävirtaan ja sen annetaan kulkea vapaasti virran mukana niin pitkään kuin vavan mitta antaa myöten. Jos ei nappaa, viritys nostetaan ja heitto ylävirtaan uusitaan.

Kun perho saa kulkea vapaasti, se pysyy parhaiten pohjassa. Kohon liikahtus, pysähdys tai muu epäilyttävä liike on riittävä syy nopeaan tarkistukseen. Vavasta nostetaan sen verran, että mahdollinen kala tuntuu. Väärästä hälytyksestä onki lasketaan takaisin virtaan.

Tyypillisiä onkipaikkoja ovat kosken niska, kaikki sileät virranosat kuohujen välissä, kuopat, sivuhaarat, peilit, puurakenteitten tai kiviseinämien tyynt ja syvät vierustat kovempien kuohujen sivussa, suvannot, alusvirrat jne.

Yleensä siikojä ongitaan perholla rannoilta, mutta niskoilla ja suvannoissa onkea voi ojennella myös ankkuroidusta veneestä.

Kovassa virrassa perho liikkuu niin lujaa, ettei perhon liikutteluun ole paljon aikaa. Miedomman virran alueella pienet nykäykset, siiman kiristykset ja suoranaiset tärpin kokeilut voivat joskus saada kalan iskuun. Samaten perhon kulkeminen kokonaan pohjassa, jos pohja on riittävän tasainen.

Parvet liikkuvat koskessa, mutta eivät asetu kovimpiin kuohuihin. Joissakin mielipai-koissa siikojä on lähes aina, jos niitä vain on virrassa. Parvi voi olla esim. syvässä poterossa peilin kohdalla yllättävän pienellä alueella, josta kohdalle osunut onkija pääsee nostelemaan saalista runsaasti.

Sesonkiaikoina siiantulo on parhailla koskilla lähes varmaa. Siellä, missä siikaa on vähemmän, kalantulo vaihtelee, eikä parvien käyntejä pysty ennustamaan. Siit vain joko tulevat ruokailemaan virtaveteen tai sitten eivät tule.

Vaikka Eläkeläinen on siika-perho, se kelpaa myös taimenille ja harjuksille. Siksi vähän paremman kokoinenkin voi na-

sauttaa. Mutta mitä onkivavan, melko ohuen siiman ja heiveröisen koukun kanssa voi silloin tehdä? Siinä probleemi, jonka ratkaisemiseen taimen ei anna kovin paljon aikaa.

Kuhmon parhaat siikkakosket

Lentuan eteläpäässä kohisevat Lentuankosket. Koskialue muodostuu Isosta Lentuankoskesta, Välisuvannosta, Pienestä Lentuankoskesta ja loppuvirrasta Lammasjärveen.

Ison Lentuankosken niska on maineikas siianongintapaikka. Kesäkuussa niskalla riittää onkijoita aamusta yöhön. Suosio perustuu suurten siikaparvien lisäksi taimenistutuksiin, Lentuan nousutaimeniin, Ison Lentuankosken pohjoispuolella olevaan kahvilaan sekä koskialueen eteläpäässä oleviin vuokramökkeihin ja leirintäalueeseen.

Varsinkin kesäkuun loppupuoliskolla Ison Lentuankosken

▲ Siianonkijoita Ison Lentuankosken niskalla.

◀ Veneradan avulla voi Ison Lentuankosken ohittaa turvallisesti.

▶ Pajakkakosken pikkusiikoja.

mia touhuun ei tarvita. Välisuvannon jälkeen alkaa rauhallinen, leveä ja melko mieltovirtainen Pieni Lentuankoski. Länsirannalla on koko kosken mittainen veneiden vetosuiste. Suisteen ja virran välissä on kareja, jotka helpottavat veneen kuljetusta. Koski päättyy pitkään suvantoon, josta saa siikojia ainakin parhaaseen aikaan.

niskalla on vaikea olla saamatta siikoja. Siikat ovat järjestään pieniä kuten Kuhmossa yleensäkin, mutta maukkaita kehuttuja ja mukavia tempoa virrasta ämpäriin.

Iso Lentuankoski on niskan jälkeen kiihasvirtainen ja jyrkkä. Vasta matalamman veden aikaan pitkän uittosuisteen kuppeista ehkä saa saalista. Virta rauhoittuu Välisuvannoksi, mikä on jälleen hyvää siika-alueita. Rannalta kalastajan on hakeuduttava suvannon kapeampaan eteläpäähen, mutta veneellä kulkeva ankkuroi virtaan. Laivaniemessä on hyvä laskuluiska ja veneitä saa myös vuokralla Lentuankosken Leirinnästä.

Ison Lentuankosken pohjoispuolelta metsän läpi Välisuvantoon kulkee venerata. Koski on niin raju, ettei sitä auta äkkiniäsen lasketella, vaan vene nykäistään veden alle lasketun, kiskoilla ja rautapyörillä kulkevan kärryn kyytiin. Erityisiä voi-

Perho-onginnan muunnelmia

■ Perhon sijasta voi siikaongessa käyttää kolmihaarasta värikoukkuja kokoina 14 ja 16. Värikoukku on hahmoltaan pieni ja saattaa pelata jollakin syönnillä Eläkeläistä paremmin. Esim. pienellä valkopohjaisella otitipisteellä varustettu musta värikoukku pyytää hyvin ja varmasti moni muikin väri kelpaa.

Koskilla ei saa onkia madolla tai muulla elävällä syötillä, mutta järvillä saa. Kun siikaparvi on ilmaissut tuikkien itsensä, soudetaan veneellä hiljaa paikalle. Siimaan ei laiteta kohoa lainkaan. Kevyen painon alle siiman päähän solmitaan esim. nro 14 ohutlankainen yksi- tai kolmihaarakoukku tai vaikkapa Kuusamon siikipirppu. Koukkuun tällätään syötiksi karpäsen toukka tai pätkä oikein ohutta lehtimattoa.

Syöttiä viistätetään pitkässä vavassa veneen sivulla. Vavan korkeudella säädellään, kuinka syvällä syötti ui. Hitaasti, nopeammin, syvällä, pinnemmassa, ylöspäin viistosti nostaan, tärisyttäen tai muuten kikkailen tutkitaan, mikä tyyli puree.

Menetelmä tepsii parhaiten pikkusiikaan ja toimii erityisesti siellä, missä siika on runsaasti.

Jos siika tuikkii, mutta ei nappaa syöttiin, onkisiiman päähän vaihdetaan pieni perho. Sitä viistätetään eri nopeuksilla ja rasvattuna perhoa voi kelluttaa.

Napanneet pikkusiikat sätkivät veneeseen ilmojen halki. Vähän isomman tärpätessä vavalla ehkä saa sen verran joustoa, että kala tulee pitkävartisella haavilla ylös. Tai sitten ei tule.

Muita siikkakoskia

Pajakkajoki alkaa Kuhmon kaupungin reunalta ja jatkuu viiden kilometrin mittaisena Ontojärveen. Joen parhaita kalapaikkoja ovat leveä Pajakkakoski, Akonkoski ja Saarikoski.

Pajakkakosken yläosan ylittää maantie. Ylävirran puolella näkyy Kuhmon kirkko ja leveä suvantoalue. Suvannon alaosassa ja Pajakkakosken niskalla tuntuu oleva kesäkuussa lähes ympäri vuorokauden ja päivästä toiseen siianonkijoita. Kun kalaa tulee hyvin, onkija saattaa vetää ämpärillisen tai kaksi siikojia päivässä. Lyhyt Akonkoski ja korkean veden aikaan vaikeammin kalastettava Saarikoski antavat nekin siikaa.

Kuhmon pohjoisosien hyvien siikajärvien vedet laskevat Nivan koskien kautta Lentuuan. Nivan kylässä on kaksi koskea, Vuonteen- ja Kaarneenkoski. Vuon-

Siian litkausta sveitsiläisittäin

teenkoski on suora ja kalapaikat sijaitsevat ylä- ja alapäässä. Kaarneenkoskessa laaja niskalue, kiivaan ja jyrkän päävirran pienet sivu-uomat sekä vaimentuva alavirta ovat siikapaikkoja.

Hyvistä siikajärvistä pohjoisimman, Änäntjärven vedet laskevat Änäntkosken, Suvannon ja Aittokosken kautta Lentiiraan. Paras siikapaikka on kesäkuussa Änäntkosken niskalla, jonka onkiminen on helppoa. Niska samoin kuin koko joki on kapea, mutta poteroine ja siinä on suuria kiviä. Suvannossa pilkitaan siikoja loppupalvella. Alin Aittokoski on lyhyt ja myös sieltä saadaan siikoja. Koskien lähituntumassa on Lentiiran kauppa.

Kuusamon siikakoskia

Kuusamon suurvirroilla Kitkassa, Kuusingissa ja Oulankajoesa esiintyy siikaa, mutta kalastus kohdistuu jo lupamaksujen puolesta suurtaimeneen.

Pelkästään siikoja etsivä ha-

keutuu pienemmille virroille, joista erityisen hyvänä kohteena voi pitää Määttälänvaaran läheisyydessä olevaa Varisjokea. Jokea riittää 7 km ja siinä on kolme kovempaa koskea ja niiden välissä suvantoja ja nivoja. Varisjoki on hyvä perhokalastusjoki ja siikakanta on erinomainen.

Muita Kuusamon järvialueen siikakoskia ovat mm. Suininginkoski, Maivajoki ja Tärkkämöjoki.

Melkoisen erikoinen siikapaikka löytyy vähäiseltä Pousunjoelta eteläisestä Kuusamosta. Paikallisesta Iijärvestä lähtevän Pousunjoen luusua on sesonkiaikana mahtava siikapaikka uistella, veneen saa veteen jokisuulta. Varsinainen koskialue alkaa paljon alempana kohdassa, jossa maantiesilta menee joen yli. Puromaisesta virrasta voi sesonkiaikana saada paljon pientä tuppsiikaa vaikka Eläkeläisellä onkien, eikä muita pyytäjiä pahemmin näy.

Hegene-tekniikka on kalastusta perholitkalla, jota uitetaan pystysuorassa. Tapa on kehittynyt Sveitsissä, missä kaloja pyydetään erittäin syvistä vesistä. Kalastusvyvyys voi olla yli 100 metrissä.

TAPANI LOISA

■ Tärkein hegenellä pyydetävä kalalaji on siika, mutta myös nieriä, ahven, taimen, harjus ja särkikalat ovat mahdollisia saaliita.

Andreas Hertig tutustutti minut tähän kalastustyyliin ensimmäisen kerran 1993 Saaristomerellä, jossa pyynnin kohteena olivat ahvenet. Vuonna 1997 Miljoonapilkin yhteydessä järjestetyssä lohhipilkinnän MM-kisoissa Andi kuului Sveitsin joukkueeseen ja harjoituspäivänä Rautiolammella hän kokeili tekniikan tehoa kirjolohiin. Pari kalaa ilmaantui jäälle asti, mutta karkuutuksia ja ohuen litkan katkotuksia tuli myös paljon.

Sveitsissä jäältä kalastus

on sallittu vain Bern Oberlandissa. Andi käy pilkkimässä Oeschinenseellä, joka sijaitsee yli kahden kilometrin korkeudessa. Pääasiallinen kalastustapa on hegene, sillä järvi on niin syvä, että meikäläisen pilkkivavan siimatilavuus loppuu kesken. Saaliiksi tulee lähinnä nieriöitä (Salvelinus alpinus), samoja oranssi-vasatsoja kuin Lapin tunturijärvistä.

Olen pyytänyt itse menestyksellisesti saariston ahvenia tällä herkillä litkalla, kun kalat muuten nirsoilevat. Mutta vasta viime talvena minulla oli ensimmäistä kertaa mahdollisuus päästä siikaongelle sveitsiläisten kanssa Bielerseelle. Tämä retki vakuutti, että hegenen täytyy toimia myös meillä Suomesa siianpyynnissä.

Alppijärveltä mallia

Kipparimme Harry valitteli kelin olevan mahdollisimman huono siian pyynnille. Tuuli vääristä suunnasta liian kovaa ja vesi oli vielä turhan kylmää.

Hän haki ensin kaiun kanssa pelipaikkaa. Kun näyttö ilmoitti pohjassa olevan kalaparven, oli aika ankkuroida vene ja iskeä itse asiaan. Sveitsissä on muuten vasta muutaman vuoden ollut sallittua käyttää kaikuluotainta kalastuksessa.

Hegene on sen verran suosittua alppimaassa, että siihen on kehitetty omat vapa- ja kelamallinsa.

Kärjestään herkan vavan pituus valitaan sen mukaan, miten pitkää litkaa joudutaan käyttämään. Litka saa olla enintään vavan pituinen. Talvella siiat ovat aivan pohjan tuntumassa, joten silloin käytetään 7–10 jalan vapaa. Kesällä taas siiat nousevat väliveiteen ja parvet voivat olla useiden metrien paksuisia, jolloin voidaan kalastaa jopa neljämetrisellä litkalla.

Nymfiin eli perhojen määrä litkassa on yleensä viisi, enempää houkutuslaskia ei ole luvallista käyttää yhdellä kertaa.

Parhaat kelat ovat herkästi rullaavia, jolloin siiman laskeminen syvään veteen sujuu jouheasti. Kelat ovat suurikehäisiä, jotta niihin mahtuu riittävästi siimaa.

Hegenessä käytetään venymätöntä 0,04–0,12 mm punotua siimaa, jonka väri vaihtuu aina viiden metrin välein. Kun siiat uivat vaikkapa 30 metrissä, värikoodatun siiman avulla on helppo laskea litka oikeaan syvyyteen.

Kalastettaessa on otteen vastasta oltava tasapainoinen. Etusormi on etukahvan suuntainen, peukalo on vavan päällä takakahvan puolella ja muut sormet lepäävät kelaa vasten. Kyynärpäätä tuetaan kylkeen, vain kyynärvarsi on vavan jatkeena oleva liikuttaja. Tämä ote ei väsytä pitkänkään päivän aikana, jolloin houkutusliikettä toistetaan satoja kertoja.

Vavan kärki viedään aivan veden pintaan, jonka jälkeen vapaa nostetaan erittäin hitaasti, lähes huomaamattomasti. Perhot nousevat samalla kuin aito vedessä elävä keijusto, jota tällä kalastustavalla matkitaan. Ylimääräisiä värityksiä kuten morripilkinnässä ei yleensä tehdä.

▼ Kippari Harry keskittyy vavan kärjen ja siiman liikkeiden tarkkailuun.

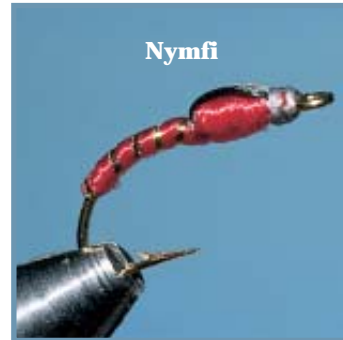
Kalastaja seuraa tarkasti vapakärjen värinää ja siiman heilahduksia. Kun pientäkään poikkeavuutta liikkeissä ilmenee, tehdään salamannopea, mutta pehmeä vastaisku nostamalla vapa lähes pystyasentoon. Itse missasin ainakin muutaman tärpin hitaan reagoimnin takia.

Kun heikkosuista siikaa kelaataan ylös kymmenistä metreistä, ei saa hätäillä.

Uskon vakaasti, että Suomen suurilla siikajärvillä kuten Inarilla, Puruvedellä, Päijänteellä tai Keiteleellä siiat haksahtavat hegehen houkutuksiin. Lisäksi meillä on satoja pienempiä järviä, joiden siikakantaa voisi tällä tekniikalla verottaa. Välineiksi riittää tavallinen herkkäkärkinen vapa, avokela ja ohut, punottu siima.

Sveitsiläisten kalastusvälinekauppojen luetteloissa on sivutolkulla erilaisia hegene-nymfejä, valmisliitkoja sekä hegeneperhojen sitomiseen materiaalipakkauksia. Useimmat siikainliitjat sitonevat kuitenkin omat ottiperhonsa.

Perhokuvat: Jari Tuiskunen

Tuulas

RISTO JUSSILA

■ Siika on vaikean tuulaskalan maineessa, eikä syytä. Useimmissa vesissä siikoja liikkuu syyspimeillä rannoilla ennen kutua vain satunnaisesti. Paras pyyntihetki ajoittuu kutuun, mutta näihin nappi-iltoihin osuminen vaatii aikataulujen tuntemusta ja kyttäystä.

Toisena hankaluutena on siian liikkuvuus. Siika ui koko ajan ja sitä pitää lyödä vauhdissa. Siksi saaliitta jääminen, jokunen hutilyönti tai enintään suomujen pöhlähdys voi hyvin jäädä aloitusretken tulokseksi.

Mutta tämänkin homman oppii. Kun välineet tammataan kuntoon, pyyntipaikan valinta onnistuu ja ajoitus natsaa, at- raimen piikeissä mutjahteleva ensimmäinen riemastuttava tuulassiika on totta.

Pyyntiretki aloitetaan hyvän siikapaikan etsimisellä. Vedessä pitää olla mukavasti siikaa ja tuulastajan on oltava hajulla kutupaikoista.

Järvissä ja lammissa kutupaikkoja ovat tutut karikot, kovapohjaiset rannat, niemenkärjet, saarten reunamat ja matalikot. Merellä karisiika nousee kutemaan samantyyppisille alustoille. Myös jokivesissä esiintyy omia siikakantoja, mutta tuulastamisen luvallisuus virrassa pitää aina varmistaa. Jokikutuisten siikojen tuulastaminen kutujoestaan on useimmiten kielletty.

Siian kutu ajoittuu järkevillä 2–3-asteiseen veteen. Sitä ennen siiat liikkuvat vaihtelevasti kutupaikoilla jo kuukaudenkin ennen kutua, kudun lähestyessä vilkkaammin.

Varminta on startata lähellä kutua tai sen aikana. Jos muita tuulastajia ei ole tiedossa, siikojen liikkumisesta rannoilla saa osviittaa verkoilla kalastaen tai verkkoja pitäviltä kysellen.

Viimeinen sääto tehdään sään mukaan. Tyyni, sateeton ja sumuton keli on paras. Toivomuslistalla on sekin, ettei maisemaa valaiseva kuu möllöttäisi taivaalla. Kovassa sateessa tai sumussa homma tyssä alkuunsa.

Tuulaspaikalle kiirehditään heti hämärissä ja alkuiltan on hyvää pyyntiaikaa. Illan edistyessä puolta yötä kohti siikojen liikehdintä vähenee.

Litkan rakennusohje

Selkäsiimaksi käytetään kirkasta 0,15–0,25 mm monofiilia. Perhot kiinnitetään tasaisin välein sivuperukkeisiin, joiden paksuus on 0,08–0,16 mm ja pituus 2–5 cm.

Litkan alapäässä sveitsiläisillä on sikarin mallinen 5–10 g lyijypaino. Paino on näin pieni, jotta perhoille saadaan kevyt uinti. Vaikka hegenellä kalastetaan hyvinkin syvässä, herkän kelan ja ohuen siiman yhdistelmä vie litkan kohtuullisen nopeasti oikeaan syvyyteen.

Hegeneperhot muistuttavat larvoja, pieniä päivänkorentojen nymfejä tai sääskien toukkia. Päätyyppöjä ovat sileät larvat, helmipäiset larvat, pienet nymfit ja tupsulliset hyttystoukat. Koko on yleensä 12–14 ja koukku on ohutlankainen, joko kultainen tai pronssin värinen. Useissa kantonissa on kalastus kullanvärisillä koukuilla kielletty.

Perhojen värit ovat punertavia, ruskehtavia, kellertäviä, vihertäviä tai lähes mustia. Kierteenä käytetään värillisiä, ohuita flashnauhoja tai metallilankoja. Runko on silkkiä tai ohutta muovinauhaa, ja sen voi lakata kiiltäväksi. Nymfimallisille perhoille sidotaan eturuumis selkäkilpiin.

Valmiina ostetussa litkassa on viisi samantyyppistä perhoa, jotka yleensä kaikki ovat eri värisiä. Jos vain yksi väri osoittautuu ottavaksi, voi litkaksi vaihtaa pelkästään oikean värisistä perhoista rakennetun pyytimen.

Bielerseen mittasiika (alamitta 25 cm). Taustalla St. Petersin saari, jossa runoilija Schiller asui 20 vuotta.

Taustalla solukumirulla, johon on kiinnitetty valmiita litkoja. Hegene-kalastuksessa käytetään monofiilihavakista haavia, johon litka ei seko.

stus ja lippoaminen

Siian tuulastus vaatii taitoa, hyvän paikan ja kunnan välineet. Kun kaikki sattuu kohdalleen, saalista voi tulla mukavasti ja ulottuvilla ovat myös kaikkein suurimman siianrötkäleet. Lippoaminen on myös jännittävä tapa tavoitella siikoja. Pitkävartista haavia kuljetetaan pohjan tuntumassa myötävirtaan.

Ohutpiikkinen atrain

Atraimen käyttäjä asettuu perään valon kanssa. Pehmuste polvien alle, auton akku ja käsikäyttöinen halogeenivalo ovat se tavallinen varustus. Lämpöeriste soutajan ahterin alle ei ole pahitteeksi.

Sadekellille on kehitetty veden alla toimiva lamppu. Auton halogeenipolttimo sijoitetaan esim. lastenruokapurkkiin, hei-

justin sen taakse, johdon läpivienti tiivistetään siikonilla ja vekotin viritetään kepin päähän. En ole itse kokeillut, mutta toiset ovat väittäneet välineen mahdollistavan tuulastuksen auttavasti sateella ja tuulella, eikä siikakaan pelkää.

Hyvä siika-atrain on ohutpiikkinen ja neulanterävä. Oman varreltaan kolmemetrinen atraimeni on tehnyt Raimo Rajamäki alumiinista. Ruuvaten irrotettavat

piikit on työstetty kevytmoottoripyörän pinnoista. Piikeissä on väkänen ja ne ovat neulanteräviä. Siinä on olemattoman kevyt lyömäase vailla vertaa.

Siikoja etsitään kutupaikoilta, niiden lähetytyiltä rantavesistä ja vähän ulompaakin. Siiat uivat eri korkeuksilla ja usein aivan pinnassa, vaikka alla olisi vettä yli 10 m. Koska siiat uivat kaiken aikaa, kala on helppo havaita.

Lampulla valaistaan reilusti sivuille ja ajoittain myös kauaksi eteen. Tietysti perinteinen lähialueen valaisukin käy laatuun, mutta sillä tavalla saalista ei saa yhtä hyvin. Siian kirkas kylki niimitäin välähtää lampun valossa kirkkaassa vedessä jopa yli 20 metrin päästä.

Kun kala havaitaan, huovataan vauhdilla sitä kohti. Jos vettä on reilusti, siialla on taipumus lähteä painumaan hitaasti syvemmälle. Aikailu on siksi myrkyä ja atraimella pitää lyödä päättäväisesti ja tarkasti keskiruumista tavoitellen heti, kun päästään etäisyydelle.

Lyöntiä jatketaan saman tien pohjaan asti katsomatta, osuiko vai ei. Pohjaa vasten atrain lävistää lopullisesti kalan. Iso siika on atraimessa uskomattoman raju potkija, eikä sitä auta ottaa heti ylös karkaamisen estämiseksi. Kalan voimien annetaan ehtyä ja se nostetaan vasta sitten.

Jos siikoja valaistaan kaukaa, homma onnistuu hyvin kolmen pyytäjän voimin. Yksi huopaa, toinen valaisee ja kolmas lyö. Valaisija seuraa siikaa herkeämättä ja kurottaa tarvittaessa sivulta lyöjän eteen asti. Pienellä totuttelulla homma alkaa pelata. Näin lyöjä saa molemmat kätensä käyttöön.

Koska siika liikkuu ennen kutua pääasiassa rantamatalaa kauempana, atraimessa pitäisi olla pitkä varsi. Sillä välivedestä lyödyn siian saa painettua pohjaan lopullista lävistystä varten, mutta yhdellä kädellä se ei onnistu syvemmässä sujuvasti. Siksi ei olekaan hullumpi ajatus perustaa tuulastuspaattiin normaalin lyöjä poikkeava lamppupohjan virka.

Kudun ollessa päällä siiat liikkuvat jopa alle puolen metrin vedessä. Silloin touhu on helpoimmillaan, eikä lyöjällä ole vaikeuksia käyttää niin lamppua kuin atrainta normaaliin tapaan. Siikojen kutiessa on yleensä parhaat mahdollisuudet päästä yllättämään oikein iso yksilö.

Kutuhiippua jahdatessa lumi veneessä, liukkaaksi jäätyvä veneenpohja, sekä rantojen riittyminen tuovat pulmansa kylmyy-

den lisäksi. Mutta kun pyytäjät pääsevät vesille asti, vastukset aina unohtuvat.

Lippoaminen

Siikoja lipotaan kuljettamalla pitkävartista haavia pohjan tuntumassa myötävirtaan.

Haavit ovat pitkävartisia (5–7 m), mutta mahdollisimman kevyitä. Pesän halkaisija on yli puoli metriä ja havas on sen verran ohutta ja solmuväliltään harvaa, että haavi liikkuu virrassa kevyesti.

Lippoa liikutetaan virtaa nopeammin. Virtaan nousseet siiat oleilevat tai liikkuvat lähellä pohjaa, joten haavinpesän pitää pysyä koko ajan pohjan tuntumassa. Vanne ei kuitenkaan saa kyntää pohjaa, eikä kolista kiiviin, etteivät siiat pelästy.

Koko touhu tehdään ilman näkökontaktia, joten pohjan muodot täytyy tietää. Koska lippoaminen tehdään yleensä yksiltä jalansijoilta laiturilta, lippolaiturit on sijoitettu tunnettujen poteroiden tai pohjakivien lähetyville. Montut, niiden reunat sekä kivien taustat tai edustat ovat noususiikojen huilipaikkoja.

Paikoin siikaa lipotaan myös virran mukana ajeltavista veneestä tunnettuja kuoppia koluten.

Lippoaminen on ikivanha pyyntimuoto, mutta sillä saadaan varsinkin Perämereen laskevista joista edelleen huomattavia vaellussiikasaaliita. Siikoja nousee useissa erissä jo alkukesästä lähtien, mutta päänousu alkaa vasta syyskuussa ja jatkuu marraskuun alkupäiviin.

Tunnettuja paikkoja ovat mm. Tornionjoen Kukkolanoski ja monet muut Väylän kosket, Iijoen Illinsaari lin keskustassa, Oulujoen Merikoski ja Helsingin Vanhankaupunginkoski. Oululaisille lippoaminen lienee erityisen mieluista, kun urheiluseuran nimeksikin on annettu Lippo.

Monin paikoin lippolupia myydään ulkopaikkakuntalaisille ja välineitä on vuokrattavissa tai myytävänä. Siikojen nousun pysäyttävien voimalaitosten alla kalat pakkautuvat pienelle alalle ja se saattaa helpottaa pyyntiä.

Lippoajat heiluttavat haavejaan ympäri vuorokauden, mutta iltahämärä ja alkuyö on usein hyvää pyyntiaikaa. Yöpyynnin hyvänä puolena on, ettei siika ole silloin yhtä arkaa kuin kirkkaassa auringonvalossa.

Lippo on valikoiva pyydys, josta liian pienet kalat on helppo vapauttaa. Jos pesään sattuu suurlohi, se hoitelee vapautuksen itse repäisemällä painollaan hennon havaksen.

Ensikertalaiselle touhu on jännittävä, vaikka saalista on vaikea saada. Lipposiijat ovat parhaimmillaan komeita vonkaleita.

Tuulastusluvut kuntoon

■ Laki kieltää tuulastamisen huhtikuun 15. ja kesäkuun 20. päivän välisenä aikana. Lisäksi tuulastus on aina kiellettyä lohi- tai siikapitoiseksi määritellyssä joessa, koskessa tai virtapaikassa. Muulloin tuulastus on sallittua, ellei kalastusoikeuden haltija ole erikseen asettanut sille rajoituksia.

Tuulastus ei kuulu jokamiehen oikeuksiin. Yli 18- ja alle 65-vuotiaiden on pulitettava valtion kalastuksenhoitomaksu ja lisäksi tuulastajan pitää maksaa vesialueen omistajan lupamaksu, jota ei yleensä ole erikseen määritelty tuulastukselle. Tuulastus vertautuu silloin lähinnä viehekaluksilupaan. Lupaa hankittaessa on syytä jäykistä, onko tuulastukselle asetettu erityisrajoituksia. Läänikohtainen viehekortti ei oikeuta tuulastukseen.